

Esti Kornél

Az Esti Kornél-történetek egy életműre nyílnak, nem úgy, mint amikor valaki az ablakból kinéz az udvarra: benne állnak a távlatában.

Kosztolányi *Abc*-jében a prózát az álomhoz hasonlította: „Itt (...) teljesen az álom logikája érvényesül. Nem is arról írunk, hogy mik vagyunk, hanem elképzelt egyéniségünkről, vágyainkról, melyeket csodálatosan beteljesítünk, hiányainkról, melyeket kegyesen megszüntetünk, szóval épp ellenkezőjéről annak, ami van. Ennél fogva minden regény megfordított önéletrajz: az író önéletrajzának eltorzított, toldott, megfejtelt, álom által átnézett »tetemesen bővített és javított« kiadása, de mégis önéletrajza, mert az álomban, akár másokról, akár magunkról álmodunk, mindig csak rólunk van szó.”

Artemidórosz a II. században különbséget tett az erényesek és a köznép álmai között. Az álomkép a pokol. Az álom erőfeszítés, a bizalom csodálkozása, amelyben érezni vagy megérteni egyre megy, saját magunktól elidegenedett akaratban működik. Az éberség, a világ kiterjedése burokból zártan talál itt, ahol mindenkit a különbség tesz azzá, ami. Itt csak a test ismeri az árnyalatot. Az álomban kifordítva, ott egyek vagyunk, a mérték azonban, az eszmélkedés és a levegő mértéke elveszik. Mérhetetlen radikalitás választ el bennünket álmainkban. Az élet az álomban, az álom az életben nyugszik: „Olyan anyagból vagyunk szöve, mint az álmaink.” Az ébrenlét folyamatos, mert absztrahálja az álmot, az álomról pedig csak az álomképek diszkontinuitása ad hírt. Naponta meghalunk, abban a reményben, hogy másnap feltámadunk, ezért

könnyű a halálunk. A halottak a földben nyugszanak. Élő és halott között egyaránt az álom és az ébrenlét van.

Az *Esti Kornél* regényes életrajza többek között „arról is számot ad, hogy a hős hányszor halt meg álmában”. Az álom mindig emlékezés dolga, az „élni”-ről szól, nem a „halni”-ről. A régiek azért imádkoztak, ne érje őket álmukban a halál, mert álmukban készületlenül találná őket.

T.S. Eliot tanulmányában, melyet a klasszikusról írt, a Római Birodalom és kora között a bevégzett időt érzekelte, a mindig újnak teret nyitót, az ébrenlét álmát. Kosztolányi Esti Kornél és a személye közé az elvont, az eszmélet folyamatosságától meg nem szakított időt helyezte. Absztrakt idő azonban nincs, úgy van, mint az álom. Kicsoda az elbeszélő testvére és ellensége, Esti Kornél, akihez az első fejezetben így szól: „Emlékezz arra, amit elfelejtettem, s felejtsd el, amire emlékszem”? Esti önmagában a múlt érvénye, a lény másik felének megszólítása. A sötét szólítja itt meg a sötétet, a világos a világost. Az elbeszélő a szabad átjárhatóság helyett a tükörkép elérhetetlenjéhez érkezik, oda, ahol rejtekben, elfeledetten él Esti. Oda érkezik, ahol „már égett a villany”.

Esti csak az érdekelte, aminek formája van. Amit a formán ért, az a klasszikusba nyúlik át. A klasszikus T.S. Eliot meghatározásában érettséget jelent és teljességet. Az érettség választást tételez föl és elmulasztást, valaki érettségének mértéke az, hogy mit tartott érdemesnek elszalasztani, és mit nem hagyott semmiképpen.

Eliot szerint Vergilius klasszikussága: „Teljességét, sajátos teljességét a Római Birodalom és a latin nyelv egyedülálló világtörténelmi helyzetének köszönheti: annak a helyzetnek, amelyről elmondhatjuk, hogy a *sorsával* áll összhangban”. A klasszikus önkéntes korlátozás a sorssal való összhang reményében. Aeneas nem tudhatta, sorsa mit jelképez, de a sors reményében mégsem zúgolódott. Esti Kornélról azt olvassuk, hogy „élvezte a véletlen cselvetéseit és halálos szeszélyeit, melyek minden másodpercben megváltoztathatják életét és végétte lehetnek”. Ditrampusában így fordul a tengerhez: „keresztelő-kútja minden nagyságnak, mely valaha élt ezen a világon, te anyaföld teje. Szoptass meg engem, válts meg engem, távoztasd el tőlem a rémeket. Tégy azzá, aminek születtem”. Kosztolányi összhangban állt a sorsával, Ottlik „homo integer”-nek nevezi. Kosztolányi és Esti Kornél: „Amit ismert valaha, megvan sértetlenül. S nem ábránd, illúzió, képzelgés, hanem

az élet kiindulópontja, mintegy tárgyalási alapja. Követelménye a legelemibb valóságnak. (...) Ezzel kezdődik a világ. Ezt nem szabad veszni hagyni soha. Ehhez kell hogy tartsa magát minden dolgában, egész életében, mindenén át: másképpen nem tudja megőrizni sér-tetlenül.” A megőrzés, amelyről Ottlik beszél, nem a gyerekkorba, hanem az antikba való regresszió. Kosztolányi önmaga Vergiliusa.

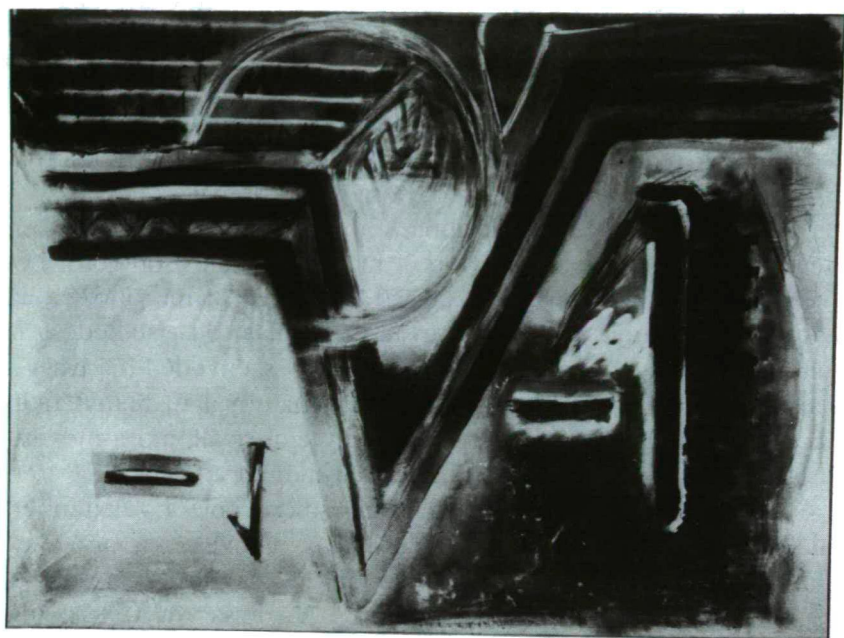
Ha igaza van Valérynek abban, hogy minden költészet csön-des, ebben az esetben Esti Kornél mozdulatainak csöndjéről be-szélhetnénk, ami tér. Nem az olvasó közelsége számít őhozzá, az ő közelsége számít választott tárgyaihoz, a választott viselkedésfor-mákhoz. A klasszikus a boldogság, ami a „szenvedés hiánya”, a szenvedésbe a szenvedés eszközével, a hiánnyal új hiányt nyit. Minden mozdulat mögött az életben egy ember áll, aki a mozdu-latot rögzíti a pillanatban, itt a mozdulat mögött a tér áll.

A világ ismeretlenje és önmagunk ismeretlenje a véletlenben találkozik. Kosztolányi naplójába írta: „Az élmények csak arra van-nak, hogy emlékeket állítsanak bennünk, s maguk a legöszöne-sebbek sem szólnak semmit hozzánk.” A sorssal való összhang nem tudhatás. Ottlik hangsúlyozza, az életérzés nucleusának fölis-merése nem segít. Nem ad segítséget, elfordít a tárgyakra kény-szerített értelmektől, kiszolgáltat a nem tudhatásnak. Mindannyiun-kat a saját sorsunk felé fordít, és ebben az álmok különbségének radikalitása érzik.

Füst Milán Kosztolányi halálakor följegyezte magának, Kosztolá-nyi senkit sem szeretett. Füst Milán talán nem tudta, a jegyzete milyen akusztikát fogad majd magába. Kosztolányi fölszólítása Széchenyi-vázlata végén, a „Kissé lehajtani a fejet. De a szívet, azt föl, föl barátaim” klasszikus lemondásának körét jelzi. Kosztolányi a külön-b-séget infernóként hagyta ránk. Poklon nem eszkatalogikus várako-zást, nem a különbség bűne miatti elkárkozásunkat érti. Az örökség nem folytatás és követés, hanem a hiány gravitációs ereje. A zsigeri mondat (és minden mondat az irodalomban zsigeri mondat) tudatá-ban van a különbség poklának, a fizikai fájdalommal eléri azt.

Ha az olvasás írás, a sorssal összhangban álló írás valami más ezen túl. Abban mindenki egyedül marad. Ott az önmagunkat meghaladó tartamának valamilyenése húzódik, mint a seb.

Az írás nem beszélgetés, az olvasás nem párbeszéd, a gondo-latok után lehet beszélgetni.

$\sqrt{-1}$